IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 24. Issue 01. Oktabr, 2026

HISOB TUSHUNCHASI, UNING TURLARI VA BOSHQARUVDA TUTGAN O‘RNI

Qo‘ziyeva Maftuna Otabek qizi
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Buxgalteriya hisobi kafedrasi assistenti
otabekovnamaftuna46@gmail.com

Rajabboyev Javohir San’at o‘g‘li
O‘razaliyev Suxrob Otabek o‘g‘li
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Bank-moliya fakulteti, MK-125 guruh talabalari
javohirrajabboyev39@gmail.com
suhroborazaliyev99@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.23841492

Annotatsiya

Ushbu maqolada hisob tushunchasining iqtisodiy mazmuni, uning asosiy turlari va boshqaruv tizimidagi ahamiyati yoritilgan. Xususan, operativ-texnik, statistik va buxgalteriya hisobining vazifalari, axborot to‘plash usullari hamda korxona faoliyatini boshqarishdagi o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, hisob ma’lumotlaridan foydalanish orqali xo‘jalik jarayonlarini nazorat qilish, resurslardan samarali foydalanish va boshqaruv qarorlarini asoslash masalalariga e’tibor qaratilgan. Maqolada hisob turlarining o‘zaro bog‘liqligi ko‘rib chiqilib, zamonaviy sharoitda axborot texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati asoslangan. Tadqiqot yakunida hisob tizimini takomillashtirish va boshqaruv samaradorligini oshirish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Tayanch so‘zlar: hisob, xo‘jalik hisobi, operativ-texnik hisob, statistik hisob, buxgalteriya hisobi, boshqaruv, nazorat, iqtisodiy axborot, moliyaviy hisobot, boshqaruv qarorlari.

Аннотация

В статье раскрываются экономическое содержание понятия учёта, его основные виды и значение в системе управления. Рассматриваются задачи оперативно-технического, статистического и бухгалтерского учёта, способы сбора информации и их роль в управлении деятельностью предприятия. Особое внимание уделяется использованию учётных данных для контроля хозяйственных процессов, эффективного распределения ресурсов и обоснования управленческих решений. Анализируется взаимосвязь различных видов учёта, а также обосновывается значение информационных технологий в современных условиях. По результатам исследования разработаны практические рекомендации по совершенствованию учётной системы и повышению эффективности управления.

Ключевые слова: учёт, хозяйственный учёт, оперативно-технический учёт, статистический учёт, бухгалтерский учёт, управление, контроль, экономическая информация, финансовая отчётность, управленческие решения.

Abstract

This article examines the economic meaning of accounting, its main types, and its role in management. It discusses the functions of operational and technical accounting, statistical accounting, and bookkeeping, including their methods of collecting information and their contribution to enterprise management. Particular attention is given to using accounting information to monitor business processes, allocate resources efficiently, and support informed management decisions. The relationship between different types of accounting is analysed, and the importance of information technology in modern accounting systems is highlighted. The article concludes with practical recommendations for improving accounting practices and increasing management efficiency.

Keywords: accounting, business accounting, operational and technical accounting, statistical accounting, bookkeeping, management, control, economic information, financial reporting, management decisions.

KIRISH

Bozor munosabatlari rivojlanib borayotgan bugungi sharoitda korxonalar faoliyatining natijadorligi ko‘p jihatdan iqtisodiy axborotlardan qay darajada to‘g‘ri foydalanishiga bog‘liq. Ayniqsa, moliyaviy ko‘rsatkichlar, ishlab chiqarish natijalari va mavjud resurslar to‘g‘risidagi ma’lumotlar boshqaruv faoliyatining muhim axborot asosini tashkil etadi. Korxonaning moliyaviy holati, mavjud resurslari, ishlab chiqarish hajmi, xarajatlari va daromadlari haqidagi ma’lumotlar rahbariyat tomonidan qabul qilinadigan qarorlarning asoslangan bo‘lishida muhim o‘rin tutadi. Bunday axborotlarni shakllantirishda hisob tizimi alohida ahamiyat kasb etadi.

Hisob iqtisodiy faoliyatda yuz berayotgan o‘zgarishlarni kuzatish, ularni tegishli ko‘rsatkichlar orqali ifodalash va natijalarni baholash imkonini beradi. Hisob ma’lumotlari yordamida korxona rahbariyati mavjud resurslardan foydalanish holatini, xarajatlar dinamikasini hamda belgilangan rejalar bajarilishini o‘rganishi mumkin. Shu jihatdan hisob faqat amalga oshirilgan operatsiyalarni qayd etish bilan cheklanmay, kelgusidagi faoliyatni rejalashtirish va nazorat qilish uchun ham zarur axborot manbai hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasining «Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida»gi Qonunida buxgalteriya hisobini tashkil etish va yuritishning huquqiy asoslari belgilangan. Mazkur qonunchilik talablariga ko‘ra, xo‘jalik operatsiyalarini hujjatlar asosida aks ettirish, ularni umumlashtirish hamda tegishli hisobotlarni shakllantirish hisob tizimining muhim jihatlarini tashkil etadi [1]. Bu esa hisob ma’lumotlarining ishonchliligi, uzluksizligi va hujjatlar bilan tasdiqlanishiga alohida e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadi.

Xo‘jalik hisobining an’anaviy tasnifida operativ-texnik, statistik va buxgalteriya hisobi ajratiladi. Ularning har biri muayyan axborot ehtiyojlarini qondirishga yo‘naltirilgan. Operativ hisob joriy jarayonlar haqida tezkor ma’lumot olish imkonini bersa, statistik hisob ommaviy iqtisodiy hodisalarni o‘rganish va ularning rivojlanish tendensiyalarini aniqlashga xizmat qiladi.

Buxgalteriya hisobi esa xo‘jalik operatsiyalarini hujjatlashtirish, pulda baholash va tizimli ravishda umumlashtirishga qaratilgan [2].

Mavzuning dolzarbligi shundaki, boshqaruv qarorlarining sifati ko‘p jihatdan foydalanilayotgan axborotning aniqligi, ishonchliligi va yetarliligiga bog‘liq. Hisob turlarining vazifalarini to‘g‘ri anglash korxona faoliyatini samarali tashkil etish, resurslardan oqilona foydalanish va yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan muammolarni o‘z vaqtida aniqlash imkonini beradi.

Maqolaning maqsadi hisob tushunchasining iqtisodiy mazmunini ochib berish, uning asosiy turlarini o‘rganish hamda boshqaruv tizimidagi ahamiyatini tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun hisob turlarining xususiyatlarini taqqoslash, ularning amaliy vazifalarini ko‘rib chiqish va hisob ma’lumotlaridan foydalanish samaradorligini oshirishga qaratilgan takliflarni ishlab chiqish vazifalari belgilandi.

ASOSIY QISM

1. Hisob tushunchasi va uning iqtisodiy mazmuni

Hisob xo‘jalik yurituvchi subyekt faoliyatida yuz beradigan iqtisodiy o‘zgarishlarni muntazam aks ettirishga xizmat qiluvchi axborot jarayonidir. Uning yordamida korxonadagi resurslar harakati, amalga oshirilgan operatsiyalar va faoliyat natijalari tegishli ko‘rsatkichlar orqali ifodalanadi. Hisobning asosiy vazifasi korxonaning joriy holati va unda sodir bo‘layotgan o‘zgarishlar haqida zarur ma’lumotlarni shakllantirishdan iborat.

Korxona faoliyatida xomashyo xarid qilish, mahsulot ishlab chiqarish, xodimlarga ish haqi hisoblash, tayyor mahsulotni sotish va xaridorlardan to‘lovlarni qabul qilish kabi turli iqtisodiy operatsiyalar amalga oshiriladi. Ushbu jarayonlarning tegishli tartibda hisobga olinishi korxonaning haqiqiy holatini aniqlash va faoliyat natijalarini baholash uchun zarurdir.

Hisob jarayonida ma’lumotlar muayyan o‘lchov birliklari yordamida ifodalanadi. Masalan, ishlab chiqarilgan mahsulot dona yoki kilogrammda, sarflangan mehnat vaqti soatlarda, pul mablag‘lari esa milliy valyutada ko‘rsatilishi mumkin. Turli o‘lchov birliklaridan foydalanish xo‘jalik faoliyatining alohida jihatlarini o‘rganish va ularni o‘zaro taqqoslash imkoniyatini yaratadi.

Hisob tizimining amaliy ahamiyati bir nechta yo‘nalishda namoyon bo‘ladi. U xo‘jalik operatsiyalari bo‘yicha ma’lumotlarni shakllantiradi, belgilangan ko‘rsatkichlarning bajarilishini kuzatishga yordam beradi hamda iqtisodiy natijalarni baholash uchun zarur axborot bazasini yaratadi. Bundan tashqari, hisob natijalari rejalashtirish, tahlil qilish va boshqaruv qarorlarini ishlab chiqishda foydalaniladi.

Shu nuqtayi nazardan, hisobni faqat raqamlarni qayd etish jarayoni sifatida baholash yetarli emas. Uning iqtisodiy qiymati shakllantirilgan axborotdan qanday foydalanilishiga ham bog‘liq. Agar yig‘ilgan ma’lumotlar tahlil qilinmasa va amaliy boshqaruv jarayonlariga tatbiq etilmasa, hisobning imkoniyatlaridan to‘liq foydalanilmagan bo‘ladi.

2. Hisobning asosiy turlari

Xo‘jalik hisobining an’anaviy tizimida uchta asosiy yo‘nalish ajratiladi: operativ-texnik hisob, statistik hisob va buxgalteriya hisobi. Ushbu yo‘nalishlar maqsadi, ma’lumotlarni yig‘ish usullari, qamrab oladigan jarayonlari va foydalanish ko‘lami bilan bir-biridan farqlanadi. Shu bilan birga, ular korxona faoliyatini axborot bilan ta’minlashda o‘zaro bir-birini to‘ldiradi [2].

Operativ-texnik hisob

Korxonaning kundalik ish faoliyatini muvofiqlashtirishda operativ hisob alohida ahamiyat kasb etadi. U ishlab chiqarish, ta’minot va boshqa joriy jarayonlarda yuz berayotgan o‘zgarishlarni qisqa vaqt ichida kuzatish imkonini beradi. Bunday axborotlar rahbariyatga mavjud vaziyatni tez baholash va zarur choralarni belgilashda yordam beradi.

Masalan, ishlab chiqarish korxonasida bir smena davomida tayyorlangan mahsulot miqdori, sarflangan xomashyo hajmi yoki uskunalarning ishlash vaqti operativ hisob orqali kuzatilishi mumkin. Ushbu ma’lumotlar ishlab chiqarish jarayonidagi uzilishlarni aniqlash, ish jarayonini muvofiqlashtirish va mavjud kamchiliklarni bartaraf etish uchun xizmat qiladi.

Operativ hisobda axborotlar bajarilayotgan ishning xususiyatiga qarab natural, mehnat yoki pul o‘lchovlarida ifodalanadi. Mazkur hisob turining asosiy ustunligi ma’lumotlarning tezkor shakllanishidir. Biroq unda aks ettiriladigan axborotlar ko‘pincha muayyan jarayon yoki qisqa vaqt oralig‘i bilan chegaralanadi. Shu sababli operativ hisob korxonaning barcha faoliyatini to‘liq baholash uchun boshqa hisob turlari bilan birgalikda qo‘llanilishi lozim.

Statistik hisob

Statistik hisob iqtisodiy hodisalarning umumiy holati va rivojlanish yo‘nalishlarini aniqlashga qaratilgan. Bunda ko‘plab kuzatuv natijalari jamlanib, ularning umumiy ko‘rsatkichlar orqali taqqoslanishi natijasida muayyan davrdagi iqtisodiy tendensiyalar baholanadi.

Masalan, korxonada bir necha yil davomida ishlab chiqarish hajmining o‘zgarishi, xodimlar soni, mehnat unumdorligi yoki mahsulot tannarxining dinamikasi statistik usullar yordamida o‘rganilishi mumkin. Olingan natijalar ishlab chiqarish faoliyatida yuz berayotgan o‘sish yoki pasayish holatlarini aniqlash imkonini beradi.

Statistik kuzatuvlar va tahlillar davomida ma’lumotlarni guruhlash, taqqoslash, o‘rtacha hamda nisbiy ko‘rsatkichlarni hisoblash kabi usullardan foydalaniladi. Ushbu usullar orqali korxona faoliyatining alohida yo‘nalishlari bilan bir qatorda, tarmoq va mamlakat miqyosidagi iqtisodiy jarayonlar ham o‘rganilishi mumkin.

Statistik hisobning muhim jihati ko‘plab ma’lumotlarni umumlashtirish orqali ular o‘rtasidagi bog‘liqlik va rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash imkoniyatidir. Shu bilan birga, olingan natijalarning ishonchliligi dastlabki axborotlarning sifati, kuzatuv usullari va tanlangan ko‘rsatkichlarning to‘g‘riligiga bevosita bog‘liq.

Buxgalteriya hisobi

Korxonada amalga oshiriladigan moliyaviy-xo‘jalik operatsiyalarining hujjatli aks ettirilishi buxgalteriya hisobining asosini tashkil etadi. Mazkur tizim orqali aktivlar, majburiyatlar, daromadlar, xarajatlar va moliyaviy natijalar qiymat ko‘rinishida shakllantirilib, tegishli hisobotlarda umumlashtiriladi [1].

Buxgalteriya hisobining muhim xususiyati xo‘jalik operatsiyalarini tegishli hujjatlar bilan tasdiqlash va belgilangan tartibda qayd etishdan iborat. Hisob jarayonida shakllangan ma’lumotlar buxgalteriya registrlari hamda moliyaviy hisobotlarni tayyorlash uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

Masalan, korxona 10 million so‘mlik xomashyo xarid qilgan taqdirda, ushbu operatsiya tegishli birlamchi hujjatlar asosida buxgalteriya hisobida aks ettiriladi. Natijada korxonadagi moddiy resurslar holati, yetkazib beruvchilar bilan hisob-kitoblar va ishlab chiqarish xarajatlari haqida ma’lumot olish imkoniyati yuzaga keladi.

Buxgalteriya hisobi korxonaning avvalgi davrlardagi moliyaviy faoliyatini aks ettirish bilan birga, kelgusidagi boshqaruv qarorlari uchun ham axborot bazasini yaratadi. Moliyaviy natijalar, daromadlar va xarajatlar to‘g‘risidagi ma’lumotlar yordamida rahbariyat korxonaning to‘lov qobiliyati, daromadliligi va resurslardan foydalanish darajasini baholashi mumkin.

3. Hisob turlarining o‘zaro farqi va bog‘liqligi

Operativ-texnik, statistik va buxgalteriya hisobi vazifalari hamda axborot olish usullari bilan farqlansa-da, ularning faoliyati o‘zaro bog‘liqdir. Har bir hisob turi korxonaning muayyan axborot ehtiyojini qondiradi. Ularning ma’lumotlaridan birgalikda foydalanish xo‘jalik faoliyatini kengroq va chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi.

1-jadval. Hisob turlarining asosiy xususiyatlari

Hisob turi	Asosiy vazifasi	Axborotdan foydalanish yo‘nalishi
Operativ-texnik hisob	Joriy jarayonlarni kuzatish	Kundalik boshqaruv va tezkor nazorat
Statistik hisob	Ommaviy hodisalarni umumlashtirish	Dinamika va tendensiyalarni aniqlash
Buxgalteriya hisobi	Xo‘jalik operatsiyalarini hujjatlashtirish va qiymat jihatidan aks ettirish	Moliyaviy holat va natijalarni baholash

Manba: hisob turlarining nazariy xususiyatlari asosida muallif tomonidan tuzilgan [2].

Jadvaldagi ma’lumotlardan ko‘rinadiki, har bir hisob turi boshqaruvning turli axborot ehtiyojlarini qondirishga yo‘naltirilgan. Operativ hisob joriy jarayonlarning holatini ko‘rsatsa, statistik hisob ko‘rsatkichlarning davrlar bo‘yicha o‘zgarishini o‘rganadi. Buxgalteriya hisobi esa xo‘jalik operatsiyalarining hujjatlashtirilgan va pulda baholangan ko‘rinishini shakllantiradi.

Ushbu hisob turlarining o‘zaro bog‘liqligini ishlab chiqarish korxonasi misolida ko‘rib chiqish mumkin. Faraz qilaylik, korxonada bir smena davomida 500 dona mahsulot ishlab chiqarildi. Operativ hisob ushbu natijani qayd etadi. Statistik tahlil mazkur ko‘rsatkichni avvalgi oy yoki yil natijalari bilan taqqoslaydi. Buxgalteriya hisobi esa mahsulot ishlab chiqarish uchun sarflangan xomashyo, ish haqi va boshqa xarajatlarni hisobga olgan holda tannarxni aniqlashga yordam beradi.

Ushbu ma’lumotlar birgalikda tahlil qilinganda ishlab chiqarish hajmining oshishi xarajatlarning o‘zgarishiga qanday ta’sir ko‘rsatganini aniqlash mumkin. Masalan, mahsulot ishlab chiqarish ko‘paygan bo‘lsa-da, xomashyo sarfi me’yordan ortiq bo‘lishi mumkin. Bunday holatda hisob turlaridan olingan axborotlar muammoning sabablarini aniqlash va tegishli boshqaruv choralarini belgilash uchun asos yaratadi.

4. Hisobning boshqaruvdagi o‘rni

Boshqaruv korxona oldiga qo‘yilgan maqsadlarga erishish uchun resurslarni rejalashtirish, ish faoliyatini tashkil etish, jarayonlarni muvofiqlashtirish va natijalarni nazorat qilish bilan bog‘liq faoliyatdir. Ushbu vazifalarni bajarish uchun rahbariyat muntazam ravishda iqtisodiy axborotlarga ehtiyoj sezadi. Boshqaruv jarayonida hisob tizimi rahbariyat uchun zarur iqtisodiy ko‘rsatkichlarni shakllantiradigan axborot manbai vazifasini bajaradi. Ushbu ma’lumotlar yordamida korxona faoliyatidagi mavjud holat baholanadi va kelgusidagi rivojlanish yo‘nalishlari belgilanadi.

Birinchidan, hisob rejalashtirish jarayonining axborot asosini shakllantiradi. Korxonaning avvalgi davrlardagi daromadlari, xarajatlari va ishlab chiqarish ko‘rsatkichlari kelgusi davr uchun rejalar ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, mahsulot tannarxi, talab darajasi va ishlab chiqarish quvvati haqidagi ma’lumotlar kelgusida ishlab chiqarish hajmini belgilashga yordam beradi.

Ikkinchidan, hisob nazorat faoliyatini amalga oshirishga ko‘maklashadi. Rejalashtirilgan ko‘rsatkichlar amaldagi natijalar bilan taqqoslanganda yuzaga kelgan farqlar aniqlanadi. Agar korxonada xomashyo sarfi belgilangan me’yordan ortib ketsa, hisob ma’lumotlari ushbu holatning sabablarini o‘rganish va tegishli choralarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Uchinchidan, hisob iqtisodiy tahlil uchun zarur axborotlarni shakllantiradi. Daromadlar, xarajatlar, mehnat unumdorligi va boshqa ko‘rsatkichlarni o‘rganish orqali korxonaning kuchli hamda takomillashtirish talab etiladigan jihatlarini aniqlash mumkin. Tahlil natijalari resurslardan foydalanish samaradorligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni belgilashga yordam beradi.

To‘rtinchidan, hisob ma’lumotlari boshqaruv qarorlarini asoslashda muhim o‘rin tutadi. Masalan, korxona yangi uskuna xarid qilish yoki mavjud uskunalardan foydalanishni davom ettirish masalasini ko‘rib chiqayotganida xarajatlar, ishlab chiqarish quvvati, texnik holat va kutilayotgan iqtisodiy natijalar haqidagi axborotlardan foydalanadi.

Beshinchidan, hisob hujjatlari va qaydlar xo‘jalik operatsiyalarining shaffofligini ta’minlashga xizmat qiladi. Tegishli hujjatlar orqali amalga oshirilgan operatsiyalarning to‘g‘riligi va belgilangan tartiblarga muvofiqligini tekshirish mumkin. Bu esa ichki nazoratni kuchaytirish va mavjud xatolarni o‘z vaqtida aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

Mualliflik tahliliga ko‘ra, hisobning boshqaruvdagi ahamiyati faqat hisobot tayyorlash bilan cheklanmaydi. Uning haqiqiy samarasi shakllantirilgan ma’lumotlarning rahbariyatga o‘z vaqtida yetkazilishi, tushunarli shaklda taqdim etilishi va amaliy qarorlarni ishlab chiqishda qo‘llanilishi bilan belgilanadi.

5. Zamonaviy sharoitda hisob tizimini takomillashtirish

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi hisob ma’lumotlarini shakllantirish, qayta ishlash va tahlil qilish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Elektron hujjat aylanishi, buxgalteriya dasturlari, ma’lumotlar bazalari va avtomatlashtirilgan hisobot tizimlari hisob jarayonlarini tezlashtirish hamda ayrim texnik xatolarni kamaytirishga yordam beradi.

Shu bilan birga, hisob jarayonlarini avtomatlashtirish barcha muammolarni o‘z-o‘zidan bartaraf etmaydi. Agar dasturga kiritilayotgan boshlang‘ich ma’lumotlarda xatolar mavjud bo‘lsa yoki hisob yuritish qoidalariga rioya qilinmasa, avtomatik shakllantirilgan hisobotlarda ham noto‘g‘ri natijalar yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli texnologik vositalardan foydalanish malakali mutaxassislar faoliyati, aniq ichki tartiblar va muntazam nazorat bilan uyg‘unlashtirilishi lozim.

Hisob tizimining samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi yo‘nalishlarni amalga oshirish taklif etiladi:

- hisob ma’lumotlarini o‘z vaqtida kiritish va ularning to‘g‘riligini tekshirish tartibini takomillashtirish;
- operativ, statistik va buxgalteriya ma’lumotlari o‘rtasidagi muvofiqlikni ta’minlash;
- takroriy hisob-kitoblarni avtomatlashtirish va elektron hujjat aylanishidan kengroq foydalanish;

- rahbariyat uchun muhim iqtisodiy ko‘rsatkichlarni muntazam tahlil qilib borish;
- xodimlarning hisob yuritish va axborot texnologiyalaridan foydalanish bo‘yicha kasbiy malakasini oshirish.

Mazkur takliflarning amaliy ahamiyati shundaki, ular hisob ma’lumotlarining ishonchliligini oshirish, boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur vaqtni qisqartirish va korxona faoliyatidagi mavjud muammolarni ertaroq aniqlashga xizmat qilishi mumkin. Har bir korxonada ushbu choralarning samarasi faoliyat yo‘nalishi, ishlab chiqarish hajmi va mavjud axborot infratuzilmasini hisobga olgan holda baholanishi zarur.

XULOSA

O‘rganishlar shuni ko‘rsatadiki, hisob tizimining samaradorligi nafaqat ma’lumotlarni qayd etish, balki ularni boshqaruv ehtiyojlariga mos ravishda tahlil qilish va amaliyotda qo‘llash bilan ham belgilanadi. Shu bois korxonalarda hisob jarayonlarini o‘zaro muvofiqlashtirish iqtisodiy faoliyat natijalarini yaxshilashning muhim shartlaridan biridir.

Maqolada ko‘rib chiqilgan nazariy va amaliy masalalar asosida quyidagi xulosalar shakllantirildi.

Birinchidan, operativ-texnik, statistik va buxgalteriya hisobi turli vazifalarni bajarsa-da, ular korxona faoliyatini axborot bilan ta’minlovchi o‘zaro bog‘liq yo‘nalishlar hisoblanadi. Har bir hisob turining imkoniyatlaridan maqsadga muvofiq foydalanish xo‘jalik jarayonlari haqida kengroq tasavvur hosil qilishga yordam beradi.

Ikkinchidan, operativ hisob kundalik ishlab chiqarish va xo‘jalik jarayonlarini kuzatish, statistik hisob iqtisodiy ko‘rsatkichlarning o‘zgarish tendensiyalarini aniqlash, buxgalteriya hisobi esa xo‘jalik operatsiyalarini hujjatlashtirish va moliyaviy axborotni shakllantirish vazifalarini bajaradi.

Uchinchidan, hisob ma’lumotlari rejalashtirish, nazorat, iqtisodiy tahlil va boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish jarayonlarining axborot asosini tashkil etadi. Shu sababli ma’lumotlarning ishonchliligi, aniqligi va o‘z vaqtida taqdim etilishi boshqaruv samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

To‘rtinchidan, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish hisob ma’lumotlarini qayta ishlash jarayonini tezlashtirish va hisob-kitoblar sifatini yaxshilash imkonini beradi. Biroq ushbu imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun ma’lumotlarni tekshirish, ichki nazoratni tashkil etish va xodimlar malakasini muntazam oshirish talab etiladi.

Beshinchidan, hisobning boshqaruvdagi ahamiyatini kuchaytirish uchun turli hisob yo‘nalishlari o‘rtasidagi axborot almashinuvini yaxshilash, muhim iqtisodiy ko‘rsatkichlarni muntazam tahlil qilish va olingan natijalardan amaliy qarorlar qabul qilishda foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Umuman olganda, hisob korxona faoliyatida sodir bo‘layotgan jarayonlarni kuzatish vositasi bo‘lish bilan birga, iqtisodiy natijalarni baholash va rivojlanish istiqbollarini belgilashga yordam beradigan muhim boshqaruv omili hisoblanadi. Hisob tizimini oqilona tashkil etish, uning imkoniyatlaridan samarali foydalanish va zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish korxonalarning barqaror faoliyat yuritishiga hamda boshqaruv qarorlarining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining 2016-yil 13-apreldagi O‘RQ-404-son «Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida»gi Qonuni, amaldagi o‘zgartirish va qo‘shimchalar bilan. LexUZ — Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. https://lex.uz/docs/-2931253
2. Toshmamatov N. Buxgalteriya hisobi nazariyasi. O‘quv qo‘llanma. 2019. Elektron nusxa: https://edu.utu-ranch.uz/media/files/2024/08/30/Buxgalteriya_hisobi_nazariyasi_N.Toshmamatov_2019.pdf
3. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirining 2024-yil 14-noyabrdagi 191-son buyrug‘i bilan tasdiqlangan 21-sonli BHMS «Xo‘jalik yurituvchi subyektlarda buxgalteriya hisobining hisobvaraqlar rejasi va uni qo‘llash bo‘yicha yo‘riqnoma». 2024-yil 27-dekabrda 3593-son bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan. https://lex.uz/uz/acts/-7282737
4. O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. Buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotga oid normativ-huquqiy hujjatlar. https://lex.uz/